

Dubbii Iimaana Diigu-Kutaa 11.3

Description

Akkaataa Duâ€™aan booda Kaafama Mormuun Iimaana itti diigu-kutaa 1

2-Shakkii hin qabu, kaafama mormuun iimaana kan diigudha. Kaafama mormuun karaa adda addaatin taâ€™ma: kaafama ruuhii fi qaamaa mormuun taâ€™uu dandaâ€™a, deebii ruuhii amanuu waliin deebii qaama mormuu taâ€™uu dandaâ€™a. Yeroo biraa immoo kaafama mormuun ruuhin gara qaama biraatti dabarti jechuun taâ€™uu dandaâ€™a.

Amma, akkaataa duâ€™aan booda kaafama mormuun wantoota iimaana diigan keessaa tokko itti taâ€™uu haala armaan gadiitin ni dhiyeessina:

(A)-Rabbiin azza wa jalla duâ€™aan booda kaafama mormuun Gooftaa aalamatti kafaruu akka taâ€™me beeksisee jira. Ni jedha:

﴿وَإِنْ تَعَجَّبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا أَعِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ
أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

Yoo dinqisiifatte, wanti dinqisiisaan jecha isaanii â€œBiyyee erga taanee uumama haarawa keessatti ni taanaa?â€• [kan jedhuudha]. Isaan sun warra Gooftaa isaanitti kafaraniidha. Isaan sun sakaallan morma isaanii irra jira. Isaan sun warra ibiddaati. Isaan achi keessatti hafoodha.â€• Suuratu Ar-Raâ€™md 13:5

Yoo ajaaâ€™ibsiifatte, wanti ajaaâ€™ibaa jecha warra kaafama mormanii, â€œAkkuma duâ€™a keenyaan dura turetti uumamni keenya ni haaromfamaa?â€• jedhuudha. Kan isaan akkana jedhaniif duâ€™aan booda kaafama mormuu fi kijibsiisuufi. Namoonni duâ€™aan booda kaafama morman, mindaa fi adabbii waakkatan, isaan warra dandeetti Gooftaa isaanii waakkatanii fi Ergamaa Isaa kijibsiisaniidha. (Rabbiin subhaanahu namoota duâ€™an hin kaasu jechuun dandeetti Isaa mormu. Waaâ€™mee duâ€™aan booda kaafamu ilaalchise odeefanno Ergamaan fide akka sobaatti ilaalu.) Guyyaa Qiyaamaa sakaallan morma isaanii irra taâ€™a. Isaan warra ibidda keessa jiraataniidha. Abadii achii keessa turu.[1]

Ammas, Rabbin oltaâ€™aan ni jedha:

﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمِيَٰ وَبُكْمًا وَصُمًّا مَّا وُئِهِمْ
 جَهَنَّمَ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا
 وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفَّتًا أُنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾﴾

â€œGuyyaa Qiyaamaa fuula isaanii irratti jaamaa, kan hin dubbannee fi duudaa taâ€™TManii walitti isaan qabna. Itti galli isaanii Jahannami. Dhawaatuma gadi laaftun, gubaa ibiddaa isaaniif daballa. Sababa isaan keeyyatoota Keenyatti kafaranii fi â€œSila erga lafee fi wanta butute taanee, nuti dhugumatti uumama haarawa taanee ni kaafamnaa?â€• jedhaniif suni jazaa isaaniiti.â€• Suuratu Al-Israa 17:97-98

Duâ€™TMaan booda kaafamuun iimaana diiga, dhugoomsu qalbii fi mirkaneessuu arrabaa faallessa.

(B)â€œ“ Duâ€™TMaan booda kaafamu mormuun maqaalee fi sifaata Rabbii dhabamsiisu of keessatti qabata. Akkasumas, beekumsa, dandeetti fi ogummaa Rabbii subhaanahu mormuu of keessatti qabata. Rabbiin oltaâ€™TMaan ni jedha:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾
 فَتَعَلَىٰ اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾﴾

â€œSila Nuti taphumaaf waan isin uumnee fi gara Keenyatti kan hin deebifamne taâ€™TMuu ni yaaddu? Rabbiin Mootii haqaa taâ€™TMee oltaâ€™TMee. Isa malee Kan haqaan gabbaramu hin jiru. Inni Gooftaa Arshii kabajamaati.â€• Suuratu Al-Muâ€™TMminuun 23:115-116

Imaamu ibn Al-Qayyim ni jedha: Dhugumatti mootummaan Isaa haqa taâ€™TMee ajaja, dhoowwaa, mindaa fi adabbii Isaa barbaachisa. Akkuma kana, Ergamtoota erguu, kitaabban buusu, Guyyaa jazaa namni gaarii hojjate gaarumma isaatiin itti mindeefamu, namni badi hojjate badoomsa isaatin ittiin adabamuuf kaasu barbaachisa. Namni kana morme, haqiiqaa motummaa Isaa mormee jira, mootummaa haqaa Isaaf hin mirkaneessine. Kanaafi, namni kana mormu, Gooftaa isaatti kan kafareedha, osoo addunyaa kan uumee taâ€™TMuu mirkaneesseyyu. Mootii haqaa sifaata gurguddaan ibsamutti hin amanne.â€• (At-Tibyaanu fii aqsaamil Qurâ€™TMaani-fuula 101)

(Mootii jechuun kan ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabuu, wanta fedhe kennuu fi dhoowwatuudha. Ammas, Mootiin aangoo olâ€™TMaanaa kan qabuudha. Kanaafu, Rabbiin Mootii haqaa waan taâ€™TMeeff ni ajaja, ni dhoowwa, ni mindeessa, ni adaba. **Mootiin kan ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabu erga taâ€™TMee, karaaleen wantoota kanniin itti raawwatu jiraachu qabu.** Akkasi miti ree? Ilmi namaa addunyaa tana keessatti Rabbiin ilaalu waan hin dandeenyeef, karaan hundarra

gaariin isaan itti ajajuu fi dhoowwu **Ergamtoota erguu fi kitaabban ajajoota Isaa of keessaa qaban buusudha.**

Ajajuu fi dhoowwu booda wanti sammuu namaa keessatti dafee dhufu **qorannoo** fi **jazaadha**. Namni wanta tokkotti erga ajajamee fi wanta tokkorraa erga dhoowwame booda, qoratamee jaza argachuu qabaa miti ree? Wanta itti ajajamaniif mindaan yoo hin jiraatin, wanta irraa dhoowwamaniif adabbiin yoo hin jiraatin, buâ€™TMaan ajajuu fi dhoowwu maali ree? Rabbiin subhaanahu wa taâ€™TMaalaa Mootii haqaa waan taâ€™TMeef namoota erga ajajee fi dhoowwe booda dhumarratti isaan qorachuun jaza isaaniif ni kafala. Garuu iddoo fi Guyyaan qorannoo fi jazaan kuni itti adeemsifamu murtaaâ€™TMa taâ€™TMuu qaba. Namni tokko yoo qaxaramee, jiiyni mindaa itti kafalamu osoo hin gahiin mindaan ni kafalamaafi? Yeroo murtaaâ€™TMe keessatti hojii isaa erga hojjatee booda mindaan ni kafalamaaf.

Rabbiin Mootii Ogeessa waan taâ€™TMeef Guyyaa fi iddoon mindaa nama hundaaf itti kafalu dursee murteesse jira. Guyyaa kanaan Guyyaa Qiyaamaa ykn Guyyaa Murtii jennaan. Iddoon immoo dirree wal-qixxaaâ€™TMa bakka namoonni hundi walitti qabamaniidha. [2] Kanaafu, **isaan qorachuu fi jaza isaaniif kafaluuf duâ€™TMaan booda namoota kaasun dirqama taâ€™TMaa jechuudha.**)

Ibn Al-Qayyim bakka biraattis ni jedha: â€œRabbiin subhaanahu beekumsi, dandeetti fi ogummaan Isaa guutuu akka taâ€™TMe dubbachuun duâ€™TMaan booda kaafamu mirkaneessa. Warroonni duâ€™TMaan booda kaafama morman yaadota sadan kana sammuu keessatti galchuun kaafamatti amanuu didu ykn shakku:

1ffaa-Kutaaleen qaama namootaa haala addaan baasun hin dandaâ€™TMamneen biyyeen walitti makamuu.

2ffaa-Dandeettin kanaan wal hin qabatu. (Kutaaleen qaama bututanii lafa keessa erga badanii booda dandeettin kana walitti qabuun nama guutuu godhu hin jiru jechuun yaadu.)

3ffaa-â€œKuni dhimma faaydan keessa hin jirreedha. Yookiin sanyiin ilma namaa tokkoon booda kan biraa akka itti fufu ogummaan barbaachise. Akka kanatti abadii itti fufa. Akkuma dhaloonni tokko duâ€™TMuun dhaloonni biraa bakka buâ€™TMa. Sanyiin ilma namaa hundi dhume ergasii kaafamu keessa immoo ogummaan (hikmaan) hin jiru.â€• jechuun yaadu. Kanaafu, ragaan kaafamu agarsiisan Qurâ€™TMaana keessatti hundee sadan irratti ijaarramuun dhufan:

1ffaa-Beekumsi Gooftaa guutuu akka taâ€™TMe mirkaneessu. Akkuma nama: â€œLafee erga bututtee booda eenyutu jiraachisa?â€• jedhu irratti deebii deebisuuf jedhe: **Jedhi â€œKan yeroo jalqabaa ishii (lafee) uumetu jiraachisa.â€• Inni uumama hundaa Beekaadha.**â€• Suuratu Yaasin 36:78-79

Ammas Rabbiin subhaanahu wa taâ€™TMaalaa ni jedha:

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كَنْزٌ حَفِيزٌ

â€œDhugumatti, waan dachiin isaan irraa hirâ€™TMiftu beeknee jirra. Galmee tiiksatu Nu bira jira .â€• Suuratu Qaaf 50:4

â€œKana jechuun lafee, foon, gogaa fi rifeensa isaanii irraa wanta dachiin nyaattu dhugumatti ni beekna. Eessatti qaamni isaanii akka bittinaaâ€™TMe fi lafeen isaanii bututte takka takkaan ni beekna. Dabalataan galmeen kuni hundi keessatti galmaaâ€™TMe Nu bira jira.â€• (Ibn Kasiir 7/395)

2ffaa-Dandeettin Isaa guutuu akka taâ€™TMe mirkaneessu. Dandeetti Isaa kana mirkaneessuf ni jedha:

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْى بِخَلْقِهِنَّ بِقَدْرِ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

â€œRabbiin Kan samiiwwanii fi dachii uume, isaan uumuu keessatti kan hin dadhabin duâ€™TMaa kaasu irratti dandaâ€™TMaa akka taâ€™TMe hin arginee sila? Eeyyen! **Dhuugumatti, Inni waan hundaa irratti Dandaâ€™TMaadha.**â€• suuratu Al-Ahqaaf 46:33

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

â€œSunni Rabbiin Haqa waan taâ€™TMeefi, Inni warra duâ€™TMan waan jiraachisuufi, **Inni wanta hundaa irratti Dandaâ€™TMaa waan taâ€™TMeefi.**â€• Suuratu Al-Hajj 22:6

3ffaa-Ogummaan Isaa guutuu akka taâ€™TMe mirkaneessu- (Ogummaa (hikmaa) jechuun keessaa fi ala, jalqabaa fi xumura wantoota beekuu fi wanta hundaa bakka isaaf malu kaaâ€™TMudha. Kanaafu, ogeessi wanta hojjatu hundaa kaayyoof kan hojjatudha. Gonkumaa wanta taphaa hin hojjatu.) Kanaafi, hunda caalaa Ogeessa kan taâ€™TMe ni jedha:

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لِعَيْنٍ ﴿٣٨﴾ مَا
خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾﴾

â€œSamiiwwan, dachii fi wantoota isaan lamaan jidduu jiran taphaaf hin uumne. Haqaan malee isaan lamaan hin uumne. Garuu irra hedduun isaanii hin beekan.â€• Suuratu Ad-Dukhaan 44:38-39

Ammas ni jedha: â€œSila Nuti taphumaaf waan isin uumnee fi gara Keenyatti kan hin deebifamne taâ€™TMuu ni yaaddu?â€• Suuratu Al-Muâ€™TMminuun 23:115

Kanaafi, wanti sirriin, duâ€™TMaan booda kaafamuun shariâ€™TMaa waliin sammuun kan beekkameedha. Gooftaan guutuu taâ€™TMuun, maqaalee fi sifaanni Isaa guutuu taâ€™TMuun duâ€™TMaan booda kaafamu dirqama taasisa. Akkuma guutummaan Isaa hanqinna biroo irraa qulqulluu taâ€™TMee, wanta namoonni kaafama morman jedhan irraa Inni qulqulluudha.â€• (Al-Fawaaâ€™TMid-fuula 6-7)

Kanarratti dabalatee, kaafama mormuun waaâ€™TMee Rabbii azza wa jalla ilaalchisee yaada badaa yaadudha. Akkuma Ibn Al-Qayyim jedhe: â€œNamni, â€~Duâ€™TMaan booda mindaa fi adabbiif, uumamtoota Isaa dhugaa waan isaan irratti wal dhabanii isaaniif ifa gochuuf, aalama hundaaf dhugaa Isaatii fi dhugaa Ergamtootaa Isaa mulâ€™TMisuuf, diinonni Isaa kijibdoota akka taâ€™TMan ifatti baasuf, gabroota Isaa ganda Aakhiratti walitti hin qabu.â€• jechuun yaade, dhugumatti Isa ilaalchise yaada badaa yaade jira.â€• (Zaadul Miâ€™TMaad 3/230)

Guduunfaa

Faaydan du'aa™aan booda namoota kaasu keessa jiru: **nafseen hundi wanta hojjatteef jazaa argatti**, **namni miidhame haqa isa argata**, **namni miidhes (zaalimnis) adabbii isaaf malu argata**, **awwarri du'aa™aan booda kaafamni hin jiru**• **jechuun morman kijibdoota akka ta'aa™an ni beekkama**, wanta namoonni irratti wal dhaban ifa gochuu fi isaan jidduutti murteessu.

Ragaan kanaa: Al-Qur'aa™aan 20:15, 16:39, 32:25,10:4

Kitaabban wabii:

[1] Tafsiiru Xabarii-13/432-434

[2] <http://sammubani.com/2019/10/11/maqaalee-rabbii-subhaanahu-kutaa-7-5/#more-11824>

awwaraaqaqidul Iimaani al-qawliyah wal amalayah• fuula 222-224 Abdulaziz bin Muhammad

Date Created

August 1, 2020

Author

admin